

УДК: 330.322

В. О. Вишневецька,
студентка 4 курсу, кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва,
Національний університет "Львівська політехніка"

ВЕНЧУРНИЙ БІЗНЕС ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто роль і функції венчурного бізнесу як джерела фінансування інноваційного розвитку машинобудівних підприємств в умовах сучасного економічного розвитку України. Розкрито особливості створення і функціонування венчурного бізнесу в Україні, чинники, що стримують його становлення. Виявлено проблеми, які зможуть розв'язувати машинобудівні підприємства завдяки венчурному фінансуванню.

In the article is considered the role and functions of venture business as a source innovative activity of machine-building enterprises in the conditions of modern economic development of Ukraine. The features of creation and functioning of venture business in Ukraine and factors which restrain its becoming are exposed. Found out problems which will be able to decide machine-building enterprises due to the venture financing.

Ключові слова: венчурний бізнес, інноваційна діяльність.

ВСТУП

Перед економікою України постала актуальна проблема пошуку джерел капіталу для фінансування інноваційного розвитку господарства, в тому числі галузі машинобудування, яка згідно Концепції проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року визнана пріоритетною [1]. Активну роль у вирішенні цього питання може відіграти венчурний бізнес, оскільки механізми венчурного фінансування зародились і забезпечили перші успіхи саме в галузі машинобудування. Останні десятиліття переконливо показують: для ефективної роботи економіки будь-якої країни необхідна наявність злагодженого ланцюжка: "наука — технологія — виробництво — ринок". Досягти цього без використання індустрії венчурного бізнесу, тобто без створення інвестиційних компаній, діяльність яких підтримується державними і суспільними фондами, практично неможливо. Венчурні компанії максимально сприяють реалізації унікальних ідей, котрі мають відчутний ринковий потенціал [2].

Існує безліч визначень венчурного інвестування. Поняття "венчур" (venture) у перекладі з англійської означає "ризик", "ризиковане починання", "ризикове підприємство". В словнику В.К.Мюллера воно перекладається як "ризикове підприємство", "спекуляція", "сума, яка підлягає ризику".

Венчурний бізнес виник в США в 70-ті роки ХХ століття, коли спостерігався значний попит на інвестиції серед малих підприємств, що виникали внаслідок технологічної революції в мікроелектроніці. Перші венчурні проєк-

ти стосувались машино- та приладобудівних підприємств, а саме:

— компанія "Spectra-Physics" на чолі з венчурним капіталістом Томом Перкінсом — розробка лазерного принтера;

— компанія "Fairchild Semiconductors", основоположниця напівпровідникових компаній Силіконової долини на чолі з венчурним капіталістом Артуром Роком, — розроблення кремнієвого транзистора;

— компанія "Cisco Systems", світовий лідер з розроблення телекомунікаційного обладнання, очолювана Доном Валентайном, — розроблення мережевих маршрутизаторів та удосконалення телекомунікаційного обладнання [2].

Артур Рок, Дрепери, Франклін (Пітч) Джонсон, Том Перкінс — основоположники венчурного капіталу і його легенда. Том Перкінс стверджував: "Гроші, які ми робили, насправді були побічним продуктом ... нами рухало бажання створювати успішні компанії, що знаходяться на вістрі удару, розвивають дивовижні нові технології, яким належало перевернути світ" [3].

Безсумнівний успіх венчурного бізнесу в 60-ті роки і його динамічний розвиток залучили до нього значний інтерес фінансових і управлінських кіл які зажадали створення його інфраструктури й удосконалювання взаємозв'язків у галузі прямих інвестицій у цілому [4].

Велика кількість публікацій та досліджень присвячені венчурним інвестиціям, що розглядають ризикове вкладення активів як життєво важливий елемент існування інноваційної діяльності. Сюди належить ряд робіт зарубіжних

і вітчизняних економістів, таких як С. Архієреєва, Ф. Аугусто, В. Бочарова, А. Лобанова, С. Майєрса, С. Москвіна, М. Портера, М. Хучека, Й. Шумпетера, А. Гальчинського, О. Романішина, Т. Цихан та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Вивчити роль і функції венчурного бізнесу як джерела фінансування інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, дослідити особливості створення і функціонування венчурного бізнесу в Україні, виявити чинники, що стримують його становлення, та визначити проблеми, які зможуть розв'язувати машинобудівні підприємства завдяки венчурному фінансуванню у порівнянні з іншими видами фінансування.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасній економіці будь-яке підприємство може успішно функціонувати лише у тому випадку, якщо створює конкурентні переваги шляхом виготовлення та впровадження на ринок нових продуктів та технологій [5].

Інноваційна діяльність машинобудівних підприємств у останні роки знаходилась на досить низькому рівні, проте вона має тенденцію до зростання. Зокрема, за даними Державного комітету статистики України, у 2008 році кількість промислових підприємств машинобудівної галузі, що впроваджували інновації, становить 354 (30,5% від загальної кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації).

Обсяг реалізованої інноваційної продукції у 2008 році склав 45,8 млрд грн., або 5,9% від загального обсягу реалізованої промислової продукції. Найбільший обсяг реалізованої інноваційної продукції припадає на галузь машинобудування — 17,8 млрд грн., що складає 16,8% від загального обсягу реалізованої промислової продукції [8]. Проте питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації у 2008 році, нижча порівняно з 2007, проте вища, ніж у 2004—2005 роках (табл. 1).

В Україні машинобудування є великою комплексною галуззю промисловості, що об'єднує понад 30 великих галузей та 30 підгалузей з виробництва різноманітних машин та устаткування, приладів та апаратури, різних видів транспортних засобів тощо [7].

Індекси обсягу машинобудівної продукції за 2000—2008 роки наведено у табл. 2 [8].

Однією з основних причин низької інноваційної активності галузі машинобудування є незначні обсяги фінансування, що значно гальмує їхній розвиток та розвиток галузі загалом, знижує конкурентоспроможність продукції на зовнішніх ринках. Саме тому машинобудівні підприємства намагаються використовувати всі можливі джерела фінансування інноваційної діяльності.

Поряд з такими джерелами фінансування інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, як власні фінансові ресурси, емісія цінних паперів, кредити комерційних банків, лізингове фінансування, іноземні інвестиції, державне фінансування, виділяють венчурний бізнес.

Венчурний бізнес являє собою форму розширеного

Таблиця 1. Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, %
2000	14,8	1403	15323	-
2001	14,3	1421	19484	6,8
2002	14,6	1142	22847	7,0
2003	11,5	1482	7416	5,6
2004	10,0	1727	3978	5,8
2005	8,2	1808	3152	6,5
2006	10,0	1145	2408	6,7
2007	11,5	1419	2526	6,7
2008	10,8	1647	2446	5,9

Таблиця 2. Індекси обсягу машинобудівної продукції за 2000—2008 роки

Вид діяльності	Роки									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Машинобудування:	115,3	118,8	111,3	135,8	128,0	107,1	111,8	128,6	108,6	
виробництво машин та устаткування	101,4	118,6	100,4	121,4	118,9	112,2	102,9	115,3	105,2	
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	128,1	115,2	108,1	119,2	149,3	90,8	110,7	122,6	108,3	
виробництво транспортних засобів та устаткування	131,9	122,0	129,6	162,1	124,6	112,4	119,1	142,3	111,1	

відтвореного фінансового капіталу завдяки динамічному оновленню продукції та вдосконаленню технологічної бази виробництва, розвитку нових ринків під впливом науково-технічного прогресу.

Венчурне фінансування докорінно відрізняється від будь-якого іншого, у тому числі найбільш розповсюдженого — банківського, і має певні переваги:

- інноваційний венчурний бізнес з самого початку припускає можливість провалу проекту, що інвестується;
- венчурне фінансування не потребує щорічних виплат по відсотках, ліквідної застави;
- інвестор не вимагає страхувати свої ризики, допомагаючи при цьому підприємствам консультаціями, обміном досвідом і діловими зв'язками.

Без перебільшення можна констатувати, що венчурний бізнес це:

- важливий інструмент інвестування підприємств, розвиток яких пов'язаний зі значним ризиком і одночасною можливістю отримання великих прибутків;
  - один з найбільш реальних й доступних джерел фінансування малих високотехнологічних фірм, що займаються розробкою й впровадженням нових прогресивних технологій;
  - надійна й дієва альтернатива позиковому фінансуванню, яка орієнтована не на існуючі, а на майбутні активи компанії, що розвивається;
  - можливість здійснення якісного "стрибка" від ранніх безприбуткових етапів розвитку нової високотехнологічної компанії до рентабельних стадій її життєвого циклу [9].
- Отже, венчурний бізнес — досить-таки привабливий вид діяльності з перспективою отримання значних прибутків, проте потрібно враховувати також і високий ступінь ризиковості.

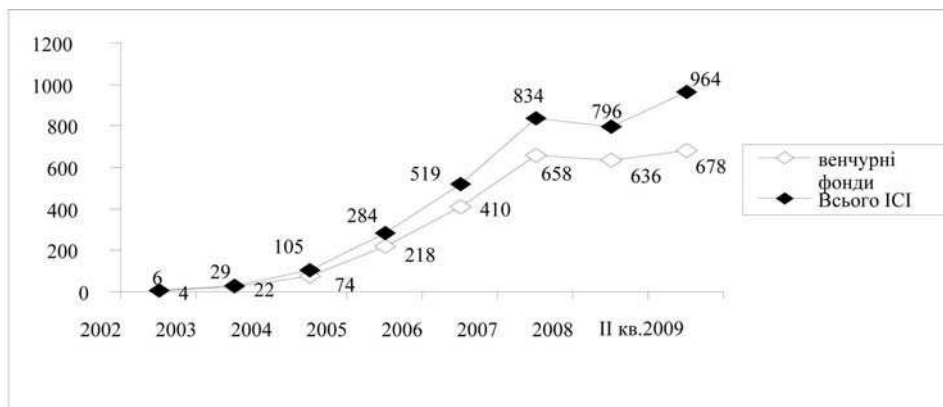
На жаль, розвиток венчурного фінансування в Україні не можна назвати задовільним.

Розвиток венчурного бізнесу України стримують такі негативні чинники:

- недосконала законодавча база;

Таблиця 3. Динаміка розвитку венчурних фондів у 2002—2009 роках (II кв.)

Роки	Всього ІСІ	Венчурні фонди
2002	6	4
2003	29	22
2004	105	74
2005	284	218
2006	519	410
2007	834	658
2008	796	636
2009(II кв.)	964	678

Рис. 1. Динаміка розвитку венчурних фондів у 2002—2009 роках (II кв.)

- брак джерел фінансування інвестицій;
- погіршення ситуації в секторі генерації наукових знань;
- брак на ринку венчурного інвестування "якісних" проектів, які визначаються потужною маркетинговою стратегією та потенційною місткістю ринку;
- відсутність фахівців у сфері венчурного менеджменту, які володіють технологіями виявлення та оцінки інноваційних проектів [10].

Недосконалість чинного законодавства України з питань впровадження і розвитку венчурного бізнесу пояснюється:

- відсутністю чіткого визначення юридичного статусу суб'єктів венчурного підприємництва;
- відсутністю законодавчих актів, які регулюють відносини, пов'язані з використанням наукового відкриття (патентні та авторські права не забезпечують охорону прав вчених на фундаментальні результати наукових досліджень, отриманих вперше);
- відсутністю чітко сформульованих вимог до уставних документів при створенні небанківських кредитно-фінансових організацій;
- відсутністю положень, які регламентують можливість використання венчурного капіталу для фінансування інноваційних проектів;
- відсутністю завершеної нормативно-правової бази, яка необхідна для проведення місцевими органами влади об'єктивного контролю та моніторингу ефективності роботи інноваційних підприємств, організацій та творчих колективів винахідницької діяльності.

Проте слід зазначити, що за останні 7 років кількість венчурних фондів зростає більш ніж у 169 разів (табл. 3 та рис. 1)[11]. Однак, таке прискорене зростання кількості венчурних фондів порівняно з іншими ІСІ не призвело до різкої зміни їх питомої ваги в загальній кількості ІСІ, яка у II кварталі 2009 року склала 70,33% проти 79,9% у 2008 році.

Кількісна перевага венчурних фондів проявляється також у динаміці зміни вартості чистих активів (табл. 4 та рис. 2).

Така позитивна динаміка венчурних фондів свідчить про те, що венчурний бізнес, незважаючи на всі негативні чинники формування в Україні, все ж таки розвивається.

Виступаючи ефективною формою фінансування інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, венчурний бізнес повинен сприяти здійсненню поставлених завдань інноваційного розвитку економіки України [12]:

- випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології машинобудівними підприємствами;
- реалізація довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат;
- фінансування фундаментальних досліджень для здійснення фундаментальних змін у стані продуктивних сил;
- розробка і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для

поліпшення соціального і екологічного становища.

Використання венчурного бізнесу надасть машинобудівним підприємствам можливість розв'язати низку проблем, які постали перед ними:

- фінансові проблеми (брак власних коштів; венчурне фінансування не потребує щорічних виплат по відсотках, ліквідної застави; подолання складності залучення коштів із традиційних джерел фінансування);
- ринкові проблеми (економічні ризики інноваційної діяльності; низький платоспроможний попит на інноваційну продукцію);
- організаційні проблеми (відсутність кваліфікованого персоналу із розробки та реалізації продукції з використанням нової техніки(технології));

Для усунення проблем, які стримують розвиток венчурного бізнесу як джерела фінансування інноваційного розвитку машинобудівних підприємств в Україні, державі потрібно, перш за все, стимулювати розвиток венчурного бізнесу.

Тому форми і методи державного стимулювання венчурного бізнесу мають передбачати:

- пряму фінансову підтримку, яка включає безпосереднє кредитування перспективних наукоємних виробництв за рахунок бюджетних коштів; надання пільгових кредитів і грантів; державне замовлення на продукцію оборонного призначення; державні виплати науковим установам і вченим;
- непряму фінансову допомогу, яка передбачає пільгове оподаткування компаній, що впроваджують інновації; податковий кредит і податкові пільги для навчальних і наукових організацій; відстрочку митного збору та інші.

Світовий досвід венчурної діяльності свідчить про доцільність вибору, використання форм і механізмів підтримки та стимулювання інноваційного процесу залежно від рівня й особливостей економічного розвитку країни і венчурного підприємництва. Потрібно всіляко розширю-

вати методи опосередкованого впливу, зокрема через: оподаткування, кредитування, митні тарифи, цінову політику, у тому числі виключення з доходів підприємств, які підлягають оподаткуванню, затрат на проведення науково-дослідних та конструкторських робіт; виключення з оподаткування коштів підприємств, що направляються на створення ризикових фондів; проведення прискореної амортизації та ін.

Перевага такої схеми підтримки венчурних підприємств полягає в тому, що вона базується на відрахуваннях від можливих податкових надходжень і не пов'язана з прямими витратами державного бюджету.

Необхідно також мінімізувати можливості адміністративного тиску на венчурний бізнес, що перешкоджає надходженню іноземних інвестицій; звільнити інвестора від подвійного оподаткування й забезпечити більш привабливі, ніж у інших країнах світу, умови інвестування.

Державна політика щодо вдосконалення організаційної структури венчурного підприємництва з метою підвищення його інноваційної активності має проводитися комплексно на всіх рівнях.

На державному рівні (перший рівень) повинна бути розроблена концепція участі венчурного підприємництва в реалізації науково-технічної програми країни, в якій визначається його участь в реалізації цих програм, форми і механізми взаємодії з державними і приватними структурами, джерела фінансування тощо.

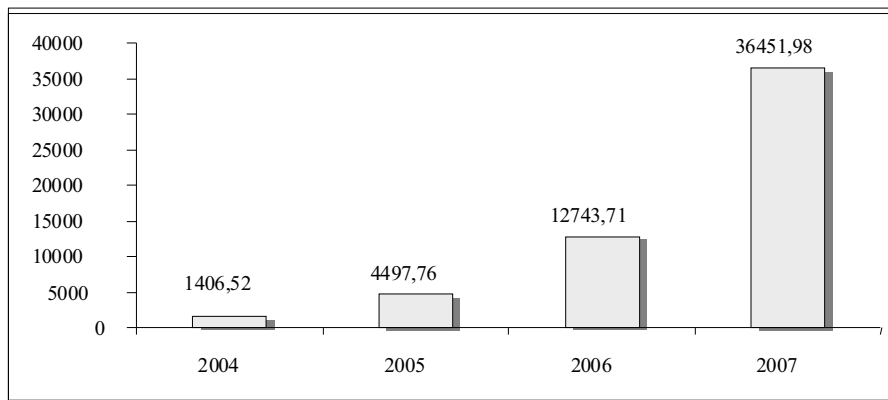
На регіональному рівні (другий рівень), виходячи з розробленої концепції, повинні формуватися регіональні центри підтримки розвитку і функціонування венчурного бізнесу. Основою для них можуть бути регіональні відділення Української державної інвестиційної фінансово-кредитної установи, що дозволять з мінімальними державними витратами забезпечити вибір пріоритетних напрямів розвитку венчурного підприємництва в кожному регіоні [13].

ВИСНОВКИ

Отже, на сьогоднішній день машинобудування розглядається як найбільший комплекс, від діяльності якого залежить конкурентоспроможність товарів і послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. У країнах з розвинутою ринковою економікою розвитку цієї галузі приділяється особлива увага, адже саме галузь машинобудування вважається основним джерелом постійних інноваційних ініціатив. Так, наприклад, у США на його частку припадає близько 10% ВВП. В Україні ці показники є набагато нижчими, зокрема, за останні декілька років частка наукомісткої продукції, що випускається із використанням передових технологій, знизилась майже вдвічі. Однією з основних причин низької інноваційної активності галузі машинобудування є незначні обсяги фінансування. Венчурний бізнес може відіграти значну роль у фінансуванні інноваційного розвитку машинобудівних підприємств, але лише за активної державної підтримки та стимулювання розвитку венчурного бізнесу. Для України на сьогодні важливою є проблема законодавчого врегулювання ефективної діяльності венчурних фондів. З метою її вирішення необхідно створити відповідне зако-

Таблиця 4. Динаміка вартості чистих активів ІСІ та венчурних фондів

	2004	2005	2006	2007
ВЧА ІСІ, млн грн.	1522,66	4898,04	13926,26	40780,38
ВЧА венчурних фондів, млн грн.	1406,52	4497,76	12743,71	36451,98
Питома вага венчурних фондів у ВЧА ІСІ, %	92	94	91	89

Рис. 2. Динаміка вартості чистих активів венчурних фондів

нодавство, яке дало б визначення суті, функцій, принципів діяльності саме венчурних фондів і венчурних компаній, тобто вже розроблений за розпорядженням Кабінету Міністрів України проект Закону України "Про венчурні фонди".

Література:

- http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=8C1007D7E8D98B1277B24D-28080E2AA3?art_id=66614&cat_id=57966
  - Дагаєв А.А. Механізми венчурного (ризикового) фінансування: світовий досвід і перспективи розвитку // Менеджмент в Росії і за кордоном. — 1998. — № 1.
  - The Red Herring, Issue 9.
  - <http://finansist.hiblogger.net/>
  - Шира Т.Б. Вплив інноваційно-технічного потенціалу підприємства на конкурентоспроможність інноваційного продукту // Фінанси України. — 2006. — № 1. — С. 43—50.
  - Голляк Ю.Б. Інноваційні перетворення української економіки в контексті міжнародної конкуренції // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 7(61). — С. 43—54.
  - Курасова А.В. Міжнародна торгівля продукцією машинобудування в структурі конкурентоспроможності України: <http://www.intkonf.org>
  - Сайт Державного Комітету статистики України — www.ukrstat.gov.ua
  - Недбаєва В.М., Кравченко С.І. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення інноваційних процесів в Україні: <http://masters.donntu.edu.ua/2004/fem/nedbaeva/library/tezis.htm>
  - Архієреєв С., Попадинець О. Роль державної підтримки розвитку венчурного бізнесу для збільшення випуску високотехнологічної та інноваційної продукції: www.niss.gov.ua
  - УАІБ: http://www.uaib.com.ua/files/articles/1085/82_4.pdf
  - Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. — № 1560-XII // ВВР. — 1991. — № 47. — С. 646.
  - Приткіна О.А., Стасюк Ю.М., Шипанова О.В. Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС // Фінанси України. — 2005. — № 5.
- Стаття надійшла до редакції 05.12.2009 р.